

ETAPY PRZYGOTOWANIA DO DEBATY

„Globalizacja gospodarki jest korzystna dla współczesnego świata”

Definiowanie pojęć

Globalizacja jest jednym z najpopularniejszych słów naszej epoki. Termin po raz pierwszy został użyty w latach 80. XX wieku przez Ronalda Robertsona i odnosił się do pojmowania całego świata jako jednej całości.¹ Dzisiaj to określenie stało się niesłychanie pojemne i oznacza *rozpowszechnianie, powielanie i unifikację wzorów postępowania, akceptację postaw popularnonaukowych przez media, przenikanie elementów kulturowych(...)*.² Niewątpliwie do „skurczenia świata” i uczynienia zeń „globalnej wioski” przyczynił się postęp technologiczny w dziedzinie komunikacji.

Antyglobaliści najczęściej ujmują tę kwestię w kontekście korporacyjnym: *Nowe oblicze wolnego rynku, stopniowa likwidacja barier celnych, swobodny przepływ kapitału, wreszcie oszałamiający wręcz rozwój technologii doprowadził do tego, iż obecnie to nie rządy czy parlamenty decydują o przebiegu wydarzeń, lecz międzynarodowe koncerny i banki.* Globalizacja – ich zdaniem – to *proces równania w dół, sprowadzania pracowników na całym świecie do jednego, najniższego mianownika*.³

Zygmunt Bauman zwraca uwagę na dwa bieguny tego procesu: na towarzyszącą integracji fragmentaryzację świata, na pogłębiający się podział na „globalne” i „lokalne”. To dwie strony tego samego procesu: *nowego podziału władzy, suwerenności i wolności działania*.⁴ Ta polaryzacja jest jednym z głównych problemów współczesnego świata, w którym bogaci stają się jeszcze bogatsi, a biedni jeszcze biedniejsi.

Warto jeszcze – w kontekście interesującego nas zagadnienia – wspomnieć o **glokalizacji**, czyli koncentracji kapitału, a także koncentracji swobody poruszania się i działania.⁵ Przejrzystym wizerunkiem glokalizacji są bary McDonald: w krajach arabskich zamykane są pięć razy dziennie na czas arabskich modłów, a w Izraelu oferują koszerne kanapki.⁶ Celem glokalizacji jest *przyswajanie sobie aspektów globalizacji przez kulturę danego kraju*.⁷

1 I. Czaja, *Globalizacja, globalizm, przedsiębiorczość – szanse i zagrożenia* [w:] *Globalizacja*, red. J. Klich, Kraków 2001, s. 65.

2 Tamże, s. 67.

3 Czym jest globalizacja?, www.antyglobalizacja.most.org.pl

4 Z. Bauman, *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika*. Warszawa 2000, s. 84.

5 Tamże, s. 85.

6 T.H. Friedman, *Lexus i drzewo oliwne*, Poznań 2001, s. 307.

7 Tamże, s. 360.

Wyjaśnienie tezy

Globalizację można opisywać na wielu płaszczyznach: ekonomii, komunikacji, kultury, polityki. Teza wyraźnie określa ramy debaty, zawężając bardzo obszerny temat do kwestii gospodarczych, co oznacza skupienie się na dwu pierwszych płaszczyznach, bez wykluczania dwu pozostałych. Sformułowanie „jest korzystna” wskazuje, że dyskusja ma przebiegać na linii korzyści–niekorzyści. Debata będzie niejako ucywilizowaną formą sporu pomiędzy globalistami i antyglobalistami. Warto zauważyć, że podobne dyskusje toczono przed wstąpieniem naszego kraju do Unii Europejskiej. Głosy zwolenników i przeciwników dotyczyły zachowania tożsamości i jej ewentualnej utraty, a także swobodnego przepływu osób, polityki regionalnej, układu z Schengen, polityki transportowej, budżetu oraz swobodnego przepływu kapitału. Niektóre te kwestie, chociażby ostatnia, mogą być znowu poruszone w czasie tej debaty.

Formułowanie kryterium

Do zderzenia jakich dwóch idei może dojść w czasie tej debaty? Najbardziej tradycyjny spór to zderzenie idei zrównoważonego rozwoju (raport Brutland) z „żelazną regułą ekonomii” Thomasa Malthusa.

Zrównoważony rozwój (sustainable development) po raz pierwszy został zdefiniowany w raporcie „Nasza wspólna przyszłość”, który powstał w 1983 roku pod egidą Światowej Komisji Środowiska i Rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych i przewodnictwem pani Gro Brutland, premier Norwegii.

Zrównoważony rozwój zdefiniowano jako *proces mający na celu zaspokojenie aspiracji rozwojowych obecnego pokolenia z zachowaniem możliwości zaspokojenia tych samych aspiracji przez przyszłe pokolenia*.⁸

Sustainable development być może jest tylko szlachetną utopią globalnej wioski, która nie wytrzyma konfrontacji z ideą niepowstrzymanego rozwoju gigantycznego rynku i maksymalizacji zysków Wielkiego Biznesu.

Dyskusja może stać się również konfrontacją dwóch spolaryzowanych modeli człowieka, które Ewa Bielska określa jako „tożsamość typu supermarket” (świadomość wolnego wyboru i dobrowolnego kształtowania osobowości) i „tożsamość typu brzytwa” (fundamentalizm religijny, nacjonalizm)⁹. A może jest to raczej spór nowoczesnego świętego Franciszka ze współczesnym krezusem? Homo ecologus kontra homo finantiarus, który zachowuje się jak swoisty portfel papierów wartościowych?¹⁰

Konstruowanie argumentów

Zwolennicy wolnego rynku uważają, że dla świata nie ma innej alternatywy niż globalizacja. Nawet jeśli wywołuje ona skutki uboczne, to zostaną one niebawem przezwyciężone. Przeciwnicy biją na alarm, że świat z dnia na dzień wskutek niepohamowanej żądzy zysku jest coraz bardziej plądrowany i że są to procesy nieodwracalne. Tymczasem trudno nie zgodzić się z arcybiskupem Józefem Życińskim, który twierdzi, iż *globalizacja sama z siebie nie jest ani dobra, ani zła. Może stanowić zagrożenie, jeśli uczyni się z niej współczesną formę kolonializmu*.¹¹

Ubóstwo i praca

Ten punkt widzenia, skupiający się na relacjach pomiędzy krajami rozwiniętymi a krajami rozwijającymi się, pomiędzy bogatymi, którzy – zdaniem kontestatorów – zachowują się jak właściciele globalnej wioski, a pozostałymi, którzy albo zmuszeni są do „odrabiania pańszczyzny”, albo wyrażają swoje niezadowolenie, wydaje się dominować w publicznym dyskursie.

---

8 http://www.mos.gov.pl/rio10/1_2.html

9 E. Bielska, *Konteksty społeczeństwa globalnego a perspektywy tożsamości* [w:] *Tożsamość osobowa a tożsamości społeczne*. Red. T. Bajkowski, Białystok 2001.

10 H. Dembiński, *Wyzwanie i szansa* [w:] *Globalizacja...*, dz.cyt., s. 23.

11 J. Życiński, *Globalna pustynia*, „Newsweek” nr 4/2001, s. 112.

Joseph Stiglitz, laureat Nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii, w książce „Globalizacja i jej niewygodny” twierdzi, że w globalnej grze rynkowej najbogatsze państwa uprzemysłowione posługują się znaczącymi kartami: zachowują bariery handlowe dla ochrony własnej gospodarki i rolnictwa, domagając się jednocześnie od krajów rozwijających się otwarcia rynków i wprowadzenia w życie zasad liberalizacji. W tych warunkach Trzeci Świat może tylko przegrać.¹²

Ujmując rzecz wprost, dochodzi do wyzysku robotników i rolników, np. tę samą pracę wykonuje się w biednych krajach Azji za wielokrotnie niższą cenę niż np. w USA lub krajach Europy Zachodniej.

Zresztą nie trzeba szukać aż tak daleko: w Polsce rejonów dotkniętych bezrobociem i ubóstwem ciągle jest niemało, a migracja zarobkowa nie słabnie.

Zwolennicy globalizacji wskażą właśnie na to, iż otwarcie granic i rynków pracy umożliwi poprawę sytuacji ekonomicznej gorzej sytuowanych obywateli, co z kolei sprawi, iż integracja między różnymi częściami świata będzie postępować, a różnice będą powoli, ale stopniowo zanikać.

*Uważam globalizację za jedną z najbardziej postępowych sił we współczesnym świecie – pisze Francis Fukuyama. – Globalizacja sprzyja obniżaniu poziomu ubóstwa, a na dłuższą metę stwarza mieszkańcom krajów rozwijających się szansę na dołączenie do krajów przodujących.*¹³

Handel

Fukuyama zwraca uwagę, iż ludzie Zachodu nie doceniają wpływu, jaki globalizacja ma na kraje rządzone przez zamknięte elity. Jedynym rozwiązaniem wydaje się pełne otwarcie na świat. *Jeśli bowiem np. tamtejszych elit nie wystawi się na działanie konkurencji ze strony świata zewnętrznego, okopią się na swoich pozycjach.*¹⁴

Zupełnie innego zdania jest Naomi Klein,¹⁵ znana dziennikarka i krytyczka globalizacji, autorka słynnej książki „No Logo”. Upomina się ona o prawo do sprawiedliwego handlu, który jej zdaniem został zdeprawowany przez McRząd, czyli zestaw polityk dostosowawczych, który wielkie organizacje handlowe przedstawiają każdemu krajowi na świecie, mówiąc, że musi je zaakceptować, aby przyciągnąć inwestycje. *To swoisty happy meal – pisze Klein – składający się z obcinania podatków, prywatyzacji usług, liberalizowania regulacji, niszczenia związków zawodowych – czemu służy taka dieta? Usunięciu wszelkich przeszkód stojących na drodze rynkowi. Pozwólmy wolnemu rynkowi się kręcić, a wszystkie inne problemy rozwiążą się ponoć same, zgodnie z „teorią skapywania”.* Autorka w dalszej części swojego wystąpienia stwierdza, iż nie musimy czuć się skazani na pochłanianie wszystkich i wszystko wolny rynek i musimy podjąć działania lokalne na rzecz swojego środowiska.

Ekologia

Ekolodzy biją na alarm i... widoczne są tego efekty.

Wzrost zużycia surowców naturalnych w ostatnich latach uległ znacznemu spowolnieniu, więc obawa przed wyczerpaniem się nieodnawialnych surowców, takich jak ropa naftowa i różnego rodzaju surowce mineralne, okazała się przedwczesna. Wciąż odkrywane są nowe złoża, coraz częściej korzysta się też z innych źródeł energii. Nastąpił znaczny postęp technologiczny, coraz popularniejszy staje się również recykling.¹⁶

Problemem jest jednak co niemiara.

W skali makro najczęściej podnoszoną kwestią jest globalne ocieplenie.

---

12 J. Stiglitz, *Globalizacja i jej niewygodny*, <http://www.bbc.co.uk/polish/030303165812.shtml>

13 F. Fukuyama, *Globalizacja do bicia*, „Gazeta Wyborcza”, http://www.ceo.org.pl/porta1/czytelnia_schemat?docId=38872

14 Tamże.

15 N. Klein, *Odzyskać naszą wspólną przestrzeń (Reclaiming The Commons)*, *New Left Review*, 9, May-June 2001, <http://www.recykling.uni.wroc.pl/index.php?section=3&article=51>

16 N. Szczucka-Kubisz, *Kto korzysta, kto płaci*, „Wiedza i Życie”, nr 1/1999.

Naukowcy sądzą, że jest ono prawdopodobnie skutkiem rozwoju przemysłu i motoryzacji, a jego wpływ na planetę może być katastrofalny w skutkach.

*Rezultatem globalnego ocieplenia klimatu Ziemi mogą być susze, katastrofalne powodzie, huraganowe wiatry i pożary. Zauważalne zmiany mogą dotyczyć również świata roślin i zwierząt.*¹⁷

Z kolei w skali mikro, która zresztą zaczyna się gwałtownie rozprzestrzeniać, dochodzi do zaśmiecania środowiska przez rzeszę konsumentów.

*Towary obecnie są pakowane solidnie i atrakcyjnie. Wyjątkowo stosuje się opakowania zwrotne. Śmieci produkujemy dużo więcej. Jeśli nie podejmiemy zdecydowanych kroków w tym względzie, to realna jest groźba, że zaśmiecimy kompletnie całą Ziemię.*¹⁸

Nawet jeden z najbardziej znanych zwolenników globalizacji, cytowany już Francis Fukuyama, zauważa, że nie mamy np. globalnej agencji ochrony środowiska, a państwa narodowe nie są w stanie rozwiązać wielu problemów dotyczących ochrony czy też kontroli globalnego środowiska naturalnego.¹⁹

Oczywiście nie znalibyśmy tych i innych argumentów, gdyby nie globalna komunikacja sprawiająca, że problemy są szybko nagłaśniane i uświadamiane opinii publicznej.

Podsumowanie – przykładowe argumenty

CZY GLOBALIZACJA JEST KORZYSTNA? ²⁰	
ZA	PRZECIWIW
<ul style="list-style-type: none"> • maleje bezrobocie dzięki inwestycjom korporacji w krajach rozwijających się • likwiduje się bariery dotyczące handlu, przepływu towarów importowanych i eksportowanych • ułatwienie komunikacji między ludźmi, integracja międzykulturowa (m.in. telefonia komórkowa, internet) • konkurencja na rynku powoduje, że gospodarka staje się wydajniejsza i skuteczniejsza • ułatwienie dostępu do leków dla krajów rozwijających się 	<ul style="list-style-type: none"> • powiększa się przepaść pomiędzy bogatymi i biednymi • uniformizacja rynku, dominacja kilku globalnych marek • polityka inwestycyjna bogatych nastawiona na krótkoterminowe korzyści i ochronę własnego rynku • zbyt szybkie zużywanie zasobów naturalnych świata i niszczenie środowiska naturalnego (np. globalne ocieplenie) • rujnowanie rolnictwa w krajach rozwijających się • wielkie korporacje mają niekorzystny wpływ na gospodarki narodowe

¹⁷ <http://ekoportal.fm.interia.pl/globociepl.htm>

¹⁸ Zdzisław Gromada, Globalizacja. Jestem za, ale..., <http://www.polskiejutro.com/art/a.php?p=142-143>

¹⁹ F. Fukuyama, dz.cyt.

Poszukiwanie dowodów

*W globalnej wiosce żadne przykłady nie dają się zbyt długo ukrywać – wszyscy o wszystkich wiedzą w zasadzie wszystko. Najczęściej pisze się w tym kontekście o trudnej sytuacji krajów rozwijających się. Oddajmy głos mieszkańcowi jednego z nich.*²⁰

Moja ojczyzna, Republika Południowej Afryki, jest krajem rozwijającym się, w którym z jednej strony tworzone są nowoczesne technologie na poziomie państw wysoko rozwiniętych, z drugiej – niczym w krajach Trzeciego Świata – połowa populacji żyje poniżej granicy ubóstwa. Poziom analfabetyzmu i bezrobocia jest wysoki, co ma poważny wpływ na rozwój kraju. 54% dorosłej populacji RPA nie zdobyło wykształcenia na poziomie podstawowym, 42,5% wszystkich mieszkańców nie ukończyło 19 roku życia.

Wypowiedź rodowitego Afrykańczyka jest doskonałym dowodem na dwojaki charakter opisywanych procesów. Globalizacja nie usuwa takich problemów jak ubóstwo czy bezrobocie, a z drugiej strony pojawiają się narzędzia (technologie), które mogą te niekorzystne zjawiska niwelować.

Amartya Kumar Sen, laureat Nagrody Nobla z ekonomii, zauważył i szczegółowo uzasadnił, że wzrost dochodów realnych najuboższych członków społeczeństwa jest najbardziej skuteczną metodą zapewniania bezpieczeństwa żywnościowego.

Anna Bąkiewicz podkreśla, że jego diagnoza została zaakceptowana również przez Bank Światowy i miała duży wpływ na nastawienie i politykę większości organizacji prowadzących pomoc dla głodujących, co świadczy o zmianie trendów we współczesnej gospodarce nastawionej na nieograniczony zysk.²¹

Słowo „konsumpcja” nie wywołuje wśród użytkowników języka polskiego wyłącznie dobrych skojarzeń, a przecież jej wzrost jest przykładem na to, że coraz większej liczbie osób żyje się coraz lepiej – są nieźle odżywieni i wygodniej mieszkają. Konsumpcja jest motorem postępu i napędza całą gospodarkę. Oczywiście rozwój jest nierównomierny i różnie wygląda w poszczególnych krajach świata, czego wymownym przykładem są liczby: najbogatsze populacje świata, stanowiące 20% całej ludności globu, zamieszkujące kraje wysoko rozwinięte, miały w tych wydatkach aż 86-procentowy udział. Powstała również grupa „globalnych nastolatków” – około 270 mln młodzieży w wieku od 15 do 18 lat w 40 krajach, żyjących w zuniformizowanym świecie tej samej popkultury, słuchających tej samej muzyki i stanowiących ogromny rynek zbytu dla producentów markowego obuwia, T-shirtów i dżinsów.²²

Rejestr działań – czasami kontrowersyjnych – mających na celu przeciwdziałanie negatywnym skutkom globalizmu znajdziemy u Naomi Klein.²³

Wymieńmy trzy najbardziej charakterystyczne:

1. Boliwijscy robotnicy unieważniają prywatyzację ich zasobów wody.
2. Małe firmy takie jak Napster tworzyły rodzaj wspólnego dobra w internecie: umożliwiały młodym ludziom wymienianie się muzyką między sobą, dzięki czemu nie musieli kupować płyt od międzynarodowych firm fonograficznych.
3. W Porto Alegre podczas Światowego Forum Społecznego José Bové oraz lokalni aktywiści z Movimento Sem Terra (Ruchu Chłopów Bezrolnych) przyjechali na pobliskie pole testowe Monsanto, gdzie zniszczyli trzy hektary genetycznie modyfikowanej soi.

Jak wynika z większości przywołanych przykładów, sporo tu niejednoznaczności. Światowe organizacje są wrażliwe na sytuację ubogich, choć problem dalej jest olbrzymi. Antyglobaliści zwracają uwagę na nie-

---

21 D.R. Nicholson, Porozumienia dotyczące wolnego handlu oraz TRIPS-Plus: ich konsekwencje dla afrykańskich krajów rozwijających się, <http://www.ebib.info/2006/73/nicholson.php>

21 A. Bąkiewicz, *Sen o dobrobycie*, „Wiedza i Życie”, nr 5/1999

22 N. Szczucka-Kubisz, dz.cyt.

23 N. Klein, dz.cyt.

sprawiedliwy podział dóbr, ale nierzadko budzą kontrowersje formami protestu. Powoli rośnie grupa ludzi żyjących we względnym dostatku, ale w niektórych przypadkach rodzi się pokusa konsumpcjonizmu.

Nie ulega jednak wątpliwości, że spór o globalizację i alternatywny model świata jest jednym z najważniejszych konfliktów naszych czasów. Przygotowanie takiej publicznej debaty, wcielenie się nastolatków w role globalistów i antyglobalistów, chociażby na forum szkoły, będzie na pewno interesującą przygodą dla wszystkich uczniów.

Na zakończenie jeszcze raz wskaźmy główne etapy przygotowań do debaty:

- definiowanie pojęć
- burza mózgów: za i przeciw tezie
- budowanie argumentów i dowodów
- formułowanie kryterium
- doprecyzowanie linii argumentacji
- podział treści pomiędzy członków drużyny
- debata próbna